

Rideg István

Füzet a zöldségeskertről

(Napló: beszámoló, tüzetesen)

„A három szép: a gyermek, a nő és a virág.” (Szabó Pál)
„...helyezteté őt az Éden kertjébe, hogy művelje és őrizze azt.”
(Móz. I. 2. 15.)

Kovács Szilviának, Karcag város alpolgármesterének, „A leg-
szébb konyhakertek” programigazgatójának, valamint Lingné
Orosz Hajnalkának és Sipos Gábor kertészmérnöknek, továbbá
Németh László, Somogyi Imre és Veres Péter emlékének.

Ez az én különleges történetem, Nagy Kalandom a Kerttel.

2015 novemberében léptem be a Rózsa Ferenc Kertbarát Körbe. Bokor József volt az elnök, Halász András a kertgazda. (Az idén Bokor József a betegsége miatt lemondott, és a közgyűlésünk Halász Andrászt választotta meg elnöknek. Persze eddig is ő volt a kert mindenese.) 2015. november 7-én szántattunk közösen. Nekem 600 négyzetméterre (4,44 sorra), mivel még a tarackost is felszántattam, 2500 forint jutott. Halász Bandi tudja, van neki egy könyve, „térképe”, hogy a tizenvalahány embernek, kinek-kinek mennyi a parcellája. A tagdíj 2000 forint lett volna, de az első évben nem kellett fizetni. Tavaly is 2500 forint volt a szántás, az idén is. Tavaly március 15-én fogasoltattunk, közösen, az idén csak április 14-én. Az idén nagyon szalonnás lett a föld, megnyomta a sok eső. Az idén nem valószínű, hogy sok lesz a termés, hiszen a növény gyökérzete ilyen talajban nem tud jól kifejlődni. Ráadásul itt valaha téglagyári gödrök voltak, azt hordták tele ilyen-olyan földdel. Az enyém agyagos. Kinek milyen lett a szerencséje: így kapták meg a fegyveres alakulatban szolgáló katonatisztek, rendőrök és egyéb alkalmazottak. A szomszédomé már homokosabb. Igaz, én 2016-ban hoztattam rá három nagy fuvar jó érett trágyát, a talajszerkezetet javítandó. Na és ne felejtjük el, hogy ráadásul az idén már lerövidült a tenyészidő is egy hónappal. Ez is baj, gondolom én, tudvalevő, hogy Nagyúr az időjárás. (Na, de: vasakarát sikert arat, nem?!)

Én szeretek itt lenni. A jó levegőn, „a rousseau-i természet lágy ölén”. Együttlét a Teremtővel? Az istenhívő még azt is feltételezi, hogy tevékenysége során az ősi parancsot teljesíti: „örizd és műveld a kertet!” Az itteni emberek beszédesek, segítő szándékúak. Már messziről kiabálnak, köszönnek, érdeklődnek.

RIDEG ISTVÁN (1942) Karcagon a Gábor Áron Gimnázium magyar-történelem szakos tanára volt. Legutóbbi műve egy háromkötetes monográfia: *Körmendi Lajos világa* (Barbaricum Könyvműhely, 2013, 2014, 2015, Karcag).

Kis Péter kezdi, amikor meglát: Helló! Minden rendben van? Én folytatom: Fantasztikus tisztelem, jó uram! Igen. Minden. És máris jól, derűsen kezdődik a nap. A kunyhóm, de inkább szerszámos bódém mellett már 2015. november 8-9-10-én 56 tő földi epret és 6 tő málnát telepítettem a felszántatott tarackos helyére. A szamóca mellé 2016 tavaszán 1 sor sóskát vetettem. A málna fele sárga, fele piros termésű. Azért ragaszkodtam ehhez a földhöz, mert a bódé előtt is van egy fűrt húzós kút, és a földem elején, a bejáró út túlsó felén is. Vagyis csak legfeljebb a föld derekáig kell cipelnem a locsolóvizet. Ez a rekkenő hőségben, amikor szakad az emberről a víz, igen nagy előny. Ha meg elfáradok, hogy pár percet szusszanjak, a kutam mellé négy nagyméretű téglából egy ülökét raktam, egy deszkalappal lefedve. Nem az a keleti kényelem, de praktikus. Kitettem a kút mellé egy kissé csorbult fehér porcelántálat is, a madarak itatására. Merthogy 2012 óta, mióta Kovács Szilvia, Karcag alpolgármester asszonya sikeresen meghirdette *A legszebb konyhakertek* programot, de inkább mozgalmat, én is minden évben benevezek. Többször voltam már első helyezett. Pedig nem a verseny kedvéért tartom rendben a Kertem, hanem mert úgy szeretem, ha egyszerre jó, hasznos és szép. Így tündökölnék benne a növények, és olyan jó elnézni, amint igyekeznek, az egyik napról a másikra mennyit nőnek, milyen szívósak, milyen hálásak a kapálásnak, a locsolásnak. Hiába, Ady szavaival élve: „Az Élet él és élni akar.” És amikor ezeket ideírom, tudom a törvényt, a Kertben mindennek meg kell adni a módját! Akiben nincs meg az alázat, azt bosszúból kedveszegetté teszi a Nagyúr, az Idő.

Az idén április 14-én kezdtem el a veteményezést. A sorok 10 méter hosszúak. Első nekifutásra 22 sort vetettem el. Haladjunk, minél többet dolgozzunk le az időjárás okozta hátrányból! Figyelembe véve a vetésforgó szabályát (a következő évben azon a helyen más növényt kell termelni), illetve a növénytársulás lehetőségeit is kihasználva készítettem el a vetési tervemet. Egyszerűen: nem ott, mint tavaly, hanem a föld másik végén kezdtem el a veteményezést. Vannak növények, amelyek „szeretnek” egymás mellett lenni. Így például a zöldborsó + vöröshagyma, a fokhagyma + sárgarépa, a sárgarépa + vöröshagyma, a sárgarépa + retek, az uborka + (vaj)bab, a petrezselyem + saláta, a bab + paradicsom, a bab + burgonya, a földi eper + petrezselyem. Ezeket én is kipróbáltam. Működött. Az idén tehát a földem elején kezdtem el a vetést, nem a végén. A tavalyi kukorica, sütőtökök, krumplik helyébe más került az idén: belépőnek 1 sor citrom- és narancsszínű bársonyvirág, 1 sor legényrózsa (rézvirág, színkeverék), majd 5 sor Rajnai törpe borsó (a sortávolsága 65 cm), 1 sor hosszú vöröshagyma (saját termelésű), 1 sor lila vöröshagyma (saját), 3 sor Kelvedon csodája. Folytatva a sorokat az 55 cm-es sortávolságokkal: 2 sor fokhagyma (saját), 1 sor Nanti 2 sárgarépa-jégcsapretek sorjelzővel, 1 sor fokhagyma, 1 sor sárgarépa, 1 sor lila, kerek vöröshagyma, megint 1 sor sárgarépa, 1 sor kerek vöröshagyma, 1 sor sárgarépa, 1 sor vöröshagyma. A dughagymákat én szoktam termelni. Saját hagymamagom, retkem, babom, csemegekukoricám, tökmagom, krumplim, erős paprikám, virágmagom van. Viszont rendszerint a vetőmagbolt-

ban szoktam vásárolni a borsót, céklát, dinnyét, uborkát, karalábét, petrezselymet, sárgarépat. főzőtököt. A retek már 23-án kikelt (a vetés napját is figyelembe véve) a 10. napon. 24-én bújtak ki a vöröshagymák, a fokhagyma a 11. napon. 25-én a legényrózsa és a bársonyvirág, a Kelvedon csodája, a Rajnai törpe: a 12. napon. A sárgarépa csak a 32. napon, május 15-én. Most veszem észre, hogy ösztönösen tulajdonnevesítem, emberközelivé teszem az egyes növények neveit, mint ahogy például a szimbolista Ady kiemeli, megteremti az egyes fogalmak jelentőségét (*A magyar Ugaron*, 1905)! Rejtett oka van: hiszen jórészen e „növényi embertársainktól” várjuk és kapjuk az egészségünket!

Április 15-én, vasárnap 17 sort vetettem el. 2 sor Mohikán uborkát (a sortáv 80 cm) fészekre. Ezt nagyon pártoljuk, mert bőven terem, és nem lesz keserű, ellenáll a betegségeknek, a lisztharmatnak, a peronoszpórának. Kikelt április 27-én (a 13. napon), fut május 23-án. Az uborkaföldön kaprot szórtam szanaszéljel, azért, hogy hamar kéznél legyen az uborkasavanyításhoz, a kovászoláshoz. Az uborka mögé került 3 sor Vida-féle vajbab. Ennek az a nevezetessége, mint ahogy Vida Lajos barátom, akitől kaptam, tavaly elmesélte, hogy az ükanyjától kezdve éltették, mindig meghagyták a vetőmagot. Nem hagyták kipusztulni! Vagyis: Karcagon például az I. világháború idején ilyen babot is ettek, ehettek. Eszembe jut, hogy istenem, Petőfi Sándor mennyi babételt és káposztát evett a pápai kollégiumban! Hála, hogy a kollégium évkönyvei híven megőrizték az étrendeket! Eleinkre, erre a zsenire is mi minden hathatott!

Tavaly, 2017 szeptemberében a berekfürdői Körmendi Lajos Írótáborban nem vett részt a kárpátaljai József Attila-díjas barátom, Nagy Zoltán Mihály, a méltán híres, eddig négy kiadást megért *A sátán fattya* (1991, 2000: az Év Könyve díj, 2003, 2012) című, magyar sorsot, kisebbségi sorsot és általános emberi sorsot lélektani, balladai, drámai hitelességgel feltáró szabadverses regény (vagy költői próza) kitűnő írója. A népelet tökéletes ismerője sajátos formát talált a mondandójának: az egyetlen mondatos, de hatalmas műgonddal megírt hatalmas műfonatos, indás előrehaladású, de egy-egy sora (pontosabban: „szerencseszámú” huszonegy sora) címszerűen kihangosítva (kövérrrel szedve) tagolja a zaklatott előadásmódú, eposzias szövegfolyamot, amelyben az oroszok megerősakolta, majd a „sátán fattyát” megszüülő hajadonlány kálváriája bomlik ki sokkolóan. Ennél nagyobb olvasmányélményem nem volt nekem a kilencvenes évek derekán! Egy irodalmár ismerősömtől, M. Takács Lajostól kaptam Edelényben, 1996. január 16-án, amikor a Szabó Pálról szóló könyvét (*A sírás nélküli emberi életért. Szabó Pál kisépikája*) bemutattam. Itthon, Karcagon, a tanári szobánkban tűnt el. Valaki „meglovasította” az asztalomról. Tehát nem csak nekem tetszett meg. (E remekműből színdarab készült, sőt: tavaly film is.) De ott volt Berekben Vári Fábián László költő, aki szívesen vállalta, hogy postásom lesz! Tőle küldtem el egy félliternyi „karcagi vajbabot” Zoltánnak. Aki ilyet tud írni, az megérdemli, hogy hozzájusson ehhez a féltett kincshez! Örömmel köszönte-újságolta, hogy megkapta, el is vetette, szépen ki is kelt. Tehát ez a „karcagi csoda” már elindult a külföldi hódító útjára is!

4 sor félhosszú petrezselyem következett. Az árkokat mélyre hagytam, hogy majd könnyebben tudjam öntözni. Sorjelzője a Május királya saláta. A saláta 25-én kelt ki, a 11. napon. A petrezselyem csak a 20. napon, május 4-én. Mindig rém sokat kell rá várni, közben nagyon begazosodhat a sora. Persze csak akkor, ha nem figyelünk oda. Ha nem vagyunk jó gazda.

Aztán jött a fehér bokorbab (saját): kelt április 27-én, a 13. napon. Majd 2 sor paradicsom (saját), 80 cm-es sortávval. Az egyik sor Lucullus konzervparadicsom. Ez a legjobb, vastag a húsa, amikor ledarálom (passzírozom), púposan megáll a tálban, mint a mártás, ivólének főzzük. A második sorba vegyesen kerültek a magvak: nagy kerek, tüdőszínű, kis rövid konzerv, óriás. Kikeltek április 30-án, a 16. napon. Rendes időben.

Jött aztán 1 sor cirmos bab (saját): zöldnek is jó és száraznak is, babgulyásnak kiváló. Kelt április 27-én, a 13. napon. 2 sor sárgadinnye következett 80 cm-es sortávval, az egyik Magyar kincs, a másik Tétényi cserhajú. Boltban vettem őket, a cserhajúból csak 2 szem kelt ki a kincessel együtt május 2-án, a 17. napon. Ismét 1 sor cirmos bab következett, ami 27-én kelt.

Április 16-án, hétfőn csak krumpliztam. 4 sor Balatoni rózsával kezdtem (saját gumók, 80 cm-es a sortáv). 1 sor Agriával folytattam. Ezt Váczi Imre, kedves mezőgazdasági mérnök-tanár barátom, régebbi kertszomszédom hozta el nekem tavaly ősszel. Ez már május 4-én bujkált, pedig a krumplinak én mélyebb árkot ások, mint más. Más úgy gondolja, „elég csak olyan mélyre vetni, hogy meghallja a harangszót”. És én rögtön fel is töltöm, hogy minél több víz legyen a gumó fölött. Az Agria tehát korai fajta. A Balatoni rózsza szétmenős, legjobb a püreéhez, tört krumplihoz. Az Agria sütni kiváló. A feleségem szereti, ha sokféle krumplink van otthon! Ő a konyhafőnök: ő tudja, mi mire jó! Mindennap főz: a kívánságtrend szerint.

Április 20., péntek. Az idén nagyon jó, sőt: kiváló új szomszédok jöttek. A rossz szomszédosság török átok. A tavalyi (Varga Jóska) sajnos beteg lett, nem tudott dolgozni, így aztán a földem két oldalán – majd egész évben – gatzenger virult. Mígnem a kertgazda le nem vágatta. A gaz megszáradt, és ősszel közösen, „társadalmi munkában”, eltűzeltük. A másik szomszédom, Nagy Gyula is nagyon rendes. Mindig lekaszálja a földem végén és a kunyhóm körül a fűvet. Azt mondja, örül, ha segíthet. Én is úgy vagyok vele, hogy a másikon segíteni nagyon jó érzés. Az ember visszakapja a jó szót. Én itt mindenkivel mindjárt letegeződtem. Így sokkal könnyebb egymás közt közlekedni. Nagy Gyula tengerit vetett, Nagy Imre pedig zabot. Az idén tehát jó környezetbe került a földem. Legalább nem ömlik rá szeles időben a gyommag, mint tavaly!

7 nap alatt (7 alkalommal) elveteményeztem. Lehetőséget teremtettem. Minden talpalatnyi földet kihasználtam. Közben egy csepp nem sok, annyi eső sem esett! A télből egyből – Petőfi szavaival – „lángsugarú nyár” lett. Vagyis, ha kelnek a növények, nyomban megkezdhetem a locsolásukat! Közben, persze, hol itt fáj, hol ott fáj, mint az öregembernek. Főleg a jobb bokám. Reggelente kenegetem, aztán „bejáródik”. A koromhoz képest jól vagyok, mint a kémény-

seprő. Nem panaszkodom. A feleségemnek sokkal több baja van, mint nekem, és mégsem nyafog. 12 féle gyógyszert szed ő is, én is. Ez kettőnknek havi 20 ezer forint. Persze, amit megtermelek, az tudjuk, egészséges, és azzal takarékoskodunk is! Egyébként rászorulunk-e a Kertre? Egyelőre még nem tartunk ott. Csak szenvedélyesen szeretem a kerti munkát. Ma már a testem, a lelkem érzi a szükségét! Ha ki kell hagynom néhány napot, már alig várom, hogy jöhessek. Talán ez bennem az irigylésre méltó!?

Április 25., szerda: hihetetlen, de szép sora van a borsónak. Bújik a bab. Kikelt a legényrózsa, a bársonyvirág is. Megkapáltam a borsót, a hagymákat, a virágokat. Ha maradt itt-ott tarack, azt kiásom, kirázom belőle a földet, és viszem el egy vödörrel a kunyhóm mögé, hogy megszáradjon, és majd ősszel eltüzeljem, mint eddig is tettem. Az már többet nem lesz az utamban. Azt nem kell még egyszer kikapálnom! A földemen ezzel a módszerrel két év alatt kitisztítottam a taracktól a növényeket. A földemet egyébként évente sokszor, akár ötször is, megkapálom. Lazábbá, tisztábbá, levegősebbé teszem. (Nedvesebb marad a talaj, mintha kapálatlanul hagynám. Először is, mert a gyom nem szív el annyi vizet. Másodszor, mert szétroncsolom a kialakult hajszálcöveket, amelyeken át kipárologna a nedvesség. Legalábbis így tanultam réges-régen, még kis nyakkendő s pajtáskoromban, Pusztaszenttoronyán, az iskolánk Micsurin kertjében.) Kertész, „Kert-ész”, „kertészmaster” (Németh László kifejezése): szerintem a legjobb gyomirtó a kapa!

Május 2., szerda: virágba borult az erdőben az akác. Milyen szép a hófehér lombkorona, és milyen jó az illata: hangosan telezümmögik a méhecskék! Meglocsolom a paradicsomot, a borsót, uborkát, babot. Az Ásia földi eper köré kifeszitem a lobogós madzagot, mert bejár az őz vagy a nyúl, és eszi az eper levelét. Kikelt egy szem dinnye! De jó! Csak legyen sok-sok!

Május 3., csütörtök: a locsolókannára rászerelek egy gyermeklocsoló-fejet. Így sokkal gazdaságosabb a locsolás, ugyanis nem szóródik annyira szét a víz, illetve lágyabban zuhog le a növényre a vízszugár, nem töri agyon. Mindent meglocsoltam a hagyma kivételével. Már vannak hüvelykujnyi nagyságú földi eprek! A zöldség, sárgarépa, paradicsom, paprika, dinnye, kukorica még csak keletet, de locsolni muszáj, mert a nagy szél és a 32 fokos meleg mindent kiszárít.

Május 4., péntek: nagy szó, hogy már kikelt a zöldség: a 20. napon! Locsolnom kell, hogy megmaradjon! Bujkál a dughagymának vetett. Továbbá az 5. sor krumpli, vagyis az Agria a 19. napon. Meg még a kardvirág is. Remélem, sok csokor kitelik majd belőle!

Május 5., szombat: 10-től fél 1-ig meglocsoltam mindent. Az 52 sor 10 méterével 520 méter. A vizet felhúzni, kicipelni, kimérni a locsolóba, végigmenni a sorokon, az esetleg felbukkanó gázt kihúzni a növényeim közül, pestiesen mondva: nem semmi! Emberpróbáló időket élünk. Nem esett eső április 14-é óta. Így ki se kel minden, ha meg kikel, sárgul a napon, a szélben. Rettenetes ez a tavasz! Ma is 30 fok fölötti a hőség. A zöldség, a paradicsom, az uborka szépen kelt, de a sárgarépát, úgy látom, nem kell egyelni. Itt-ott egy-egy orozva kelt

krumpli hajtásán máris megjelent, sajnos, az első, pusztítani való krumpli-bogárcsapat: olykor csoportosan, 5-6 is tobzódik egyen. Ha nem lesz itt eső, hiába reménykedem, lehet, hogy nem tudom életben tartani a növényeket. Hiába akarom!

Május 6., vasárnap: a májusi eső aranyat ér, de hol van? Kínomban (a kertbarátok kínjában) eszembe jut egy, a Nagykunságban, Karcagon is ismert és elterjedt szövegelés. Az egyik mondja: „Eső lesz, asszony hajtja a lovat!” A másik felel neki, ízes nyelven: „Víz kék ahhó!” Hát így állunk. Megint mindent meglocsoltam. Nem kelt ki a Gigant karalábé, a Tétényi cserhajú sárgadinnyese. A nyúl meg eszi a zöldbabot. Mennyi ellensége van a mi kedvenc babunknak, amíg az asztalunkra nem kerül! Sárgul minden. Hogy mondja Arany? „Ég a napmelegtől.” Az aszály ellenében teremteni és megtartani nagyon nehéz bármit is!

Elmélkedem. Én csak ledobom magamról az inget, és időnként a szájamból alaposan megmosakszom, de a növények csak fonnyadni, kókadni tudnak, hogy minél kisebb legyen a felületük a tűző napon. Mondják: de szép színed van, tán a tengerparton voltál? Ó, én nem, nem, csak a tengeri partján. Láttam a Napot, és a Nap is látott engem! Juhász Gyula szavaival: „A lángoló magyar nyár tűzvarázsa.” De nem adom fel, már csak azért sem! Tetszik nekem a kísérletező ember: az író Németh László! Tetszik Szabó Pál *Talpalatnyi földjének* (a regénynek és a filmnek) a Góz Jóskája. Tetszik Veres Péter Balogh Janija. Eszembe jut Ilia Mihály, az egykori kedves egyetemi tanárom idei, márciusi vallomásos imélje. (1965-ben végeztem el az egyetemet Szegeden, de a mai napig tartjuk egymással a jó, baráti kapcsolatot.) Megvallja nekem: „Sokáig ki volt írva a tanári szobámban: »Megdögleni lehet, de rongyembernek lenni nem!« Ez VP-mondás volt.” Valóban, Balogh Jani személyiségére valló erkölcsi tartást tükröz. Akkoriban is voltak ám, ne feledjük, kemény próbatételek! „Mindig így volt e világi élet, / Egyszer fázott, másszor lánggal égett” – hallom Vörösmarty bölcs hangját (*A vén cigány*, 1854). Aztán Arany János *Bolond Istók* (1850) című elbeszélő költeménye villan az eszembe. „A szőlős gazda is, az egyszeri, / Magánkívül s őrjöngve kacagott fel, / Látván, hogy szőlejét a jég veri, / Dorongot ő is hirtelen kapott fel, / Paskolni kezdé, hullván könnyei: »No hát, no!« így kiált, »én uram isten! / Csak rajta! hadd lám: mire megyünk ketten!«” Arany hangja nekem: a lelkemnek gyönyörű, igazmondásában tökéletes. Csakhogy a szőlősgazda az elemi erővel együtt dolgozott, én viszont ellene! A magam egyszerű eszközökkel, a kapával és a locsolóval teremtek és tartok meg. Az idő (az időjárás) hímnemű: nagy (elemi) erővel adó. A föld nőnemű. Befogadó. Miért gondolom, hogy fontos ez, hogy tudatosodjon bennem? Irányelv?!

A földet, a Kertet szeretni kell, mint az asszonyt – mondom Kis Péternek a Kertem végén –, féltetni, óvni, mert különben elvadul. Azt mondod? – szól. Később aztán ezt továbbgondolom. Miközben a meditálás és a kerti munkabeli tapasztalás együtt bölcsébbé tesz, felrémül előttem, hogy bizony, a szívünk békéje a Kertben, a munkában, például itt, aztán a családban, a nemzetben van.

A nagy birodalmak összeomlásakor is a kis közösségek támadnak fel és épülnek újjá. De nem akarok én politizálni, mint Veres Péter, akinek az első regénye az *Aszály* (1932) volt. Isten őrizz! Csak hát a Kertben ráér az ember mindenféleképp emlékezni.

Május 8., kedd: Mire meglocsoltam mindent, jött egy kis futó zápor. No, lám! Mit ad isten! Már költő is leszek. Ámultam-bámultam, ahogy a kunyhóból néztem kifelé (Vida Lajossal együtt, mert beszaladt hozzám), és láttam, azaz láttuk az érzékletes csodát! Az egyszerűségében is nagyszerűt. A földközeliében a lélegzetelállítóan fenségest. „A zápor / arany napsütéssel átszótt / ezüst esőfüggöny.” De oly hamar felszáradt, sajnos! Kiritkítottam a legényrózsát és a bársönyvirágot.

Május 12., szombat: fél 9-től 12-ig kapáltam a krumpli közét. Még alig jött ki, de a töveken ott napozik, sűtkérezik 4-5 burgonyabogár. Brutálisan pusztítom őket: szétnyomom a lárvákat, a petéket, a bogarakat. (Morfondírozok. Hogy ennek miért nem találnak ki biológiai ellenséget? Nem tudnak? Ezért nem lehet Nobel-díjat kapni?! Persze, a paraszté a munka, a kereskedőnek meg úgy is megvan a maga haszna!) Majd a szokásos borsólocsolás. Néhány retek már jó húsos. És nem eszi semmi a levelét: semmi, se csiga, se pattanóbogár!

Május 16., szerda: reggel 6-tól 7-ig jó nagy zápor volt, de még 11-kor is esdegélt. A két nap alatt a Kertben 16 mm esett. A városban 45 mm. Nem baj, az öklömnymi göröngyök majd szétmállanak így is. Sajnos, a Kertemben én nem tudok felfogni esővizet, pedig jó volna!

Május 17., csütörtök: kibiciklizek a földi eperért. Retket is hozok haza. Nagy a sár, nagyon ragad. Imádjuk a szamócat. A feleségem dzsemet is csinál belőle.

Május 19., szombat. Újfent leszedtem a földi epret. Felhúzgáltam egy kilónyi retket, zöldséglevelet szedtem, először. A paradicsom- és paprikapalántákat meglocsoltam. 2 óra hosszat bogarásztam a krumpliföldön. 10 perc jut egy sorra. Az embernek közben megfájdulnak a lábizmai. (Kapálok egy kicsit, hogy lazuljanak. Azért is meg kell alkotnom ezt a naplót, mert jó, ha tudják az olvasók, ha a kezükbe kerül – főleg, akik nem termelnek semmit –, hogy mit jelent a kétkezi kerti munka, mondjuk április 14-től november derekáig.) Felesleges sajnálatni magam, mert aki élte már a kerti világot, az tudja. Na, de hát egy újszülöttnak minden esemény újdonság! Lesznek még, remélem, újszülött kertészek ezután is!

A piacon reggel találkozom Ézsiás Tónival. Megszólít: na, jelentkeztetek már a legszebb konyhakertekre? Igen. Akkor csináljátok ebben a rossz időben is!? Igen. Képzeld, az eső előtt 13 napig reggel fél 9-től 12-ig, 1-ig mindig kinn maradtam. Mindennap kibicikliztem 3 kilométerre a Kertbe, és locsoltam meg kapáltam. Hogy kijöjjön a zöldség. Én ilyen Kertész vagyok! – Vannak még hülye emberek! – mondja viccesen. (Nem gúnyosan, nem haragból, hanem csak őszintén, csodálkozva. Annyira hihetetlen az, amit csinálók?! Tónit szeretem, sőt az egész családját. Jó család. Tanítottam az egyik lányát. Az apósának, Erős Bandi bácsinak egy szép könyvet csináltam. Semmi okom megsértődni rá. Nagy

dicséretnek fogom fel az elszólását.) Ilyenek az én legbensőségebb kertész-
ügyeim. De túlesztsem magam rajtuk.

Május 23., szerda: feltöltöttem a krumplit, pontosabban megerősítettem a töl-
téseket. És bogarásztam. Van már óriás paradicsom is: egyetlenegy. Virágzik
a vajbab, a cirmos bab, a Kelvedon csodája. Kiegyeltem a vetett paradicsomot.
A Lucullus a legszebb, de tűrhető a tüdőszínű és a rövid konzerv is. Muszáj volt
szednem a Május királya salátából, mert elnyomná a petrezselymet. Itt most
bővebben esett, mint otthon. Felkaróztam a vett paprikapalántákat. Lám, egy
600 négyzetméteres Kertben is mindig van tennivaló! Váczi Imre barátom öt
évvel ezelőtt, amikor a Rokkantkertben (hobbikert volt, sokan kihaltak belőle:
vissza kellett adni a városnak) egymás mellett dolgoztunk, azt mondta: – Pista,
te a szorgalmaddal pótolod, eléred azt, amit a természet különben nem adott
meg. Imrének tanítottam a gimiben a fiát és az egyik lányát, de őt csak a hob-
bikertben ismertem meg. Azt is tudja rólam, hogy füzeteket vezetek. Egyszer
mutattam neki az egyiket. Említette is másnap: Igazán megható, hogy beírtál
az örökkévalóságba, beletettél szorgalmas, lelkes életed becses dokumentumá-
ba. Nagyon köszönöm! Köszönöm, hogy megénekelte engem is a Krónikádban.
Bizony mondom, vigyázni kell, mit mond az ember, mert még megírják! Persze,
örülök. (Korábban nem is tudtam, hogy ennek az Imrének milyen remek humo-
ra van! Otthon viszont már lassan, azt hiszem, azt tartják rólam, hogy a tanár
úrnak mostanában a Kert a heppje! De ott még egyelőre nem tartok, hogy be-
szélgessek is a növényekhez, mint Hemingway öreg halásza a nagy halhoz.
Habár feltétlenül együtt érzek velük én is! De ami késik, így tartja közmondás,
az nem múlik. Tőlem, belőlem lehet, hogy még az is kitelik.)

Május 27., vasárnap. A krumpli kivételével mindent meglocsoltam: tököt,
paprikát, paradicsomot, babot, uborkát, dinnyét, borsót, a virágokat, a sárgaré-
pát s főleg a petrezselymet. Felkötöttem a futóparadicsomot. Fut a Nagydobosi
sütőtök. Hamarosan virágzik, látom a bimbóról, a vetett paradicsom. Találtam
20 szem sárga málnát és földi epret. Nagy a meleg. Szakad az emberről a víz.
Ha a meteorológus 30 fokot mond, akkor a napon megvan 40 fok. Kipróbáltam:
a levegő az ebédlőben 30 fokos volt, az ajtón kívül, a napon már 40 fokos. Más
ilyenkor önfeledten strandol, én csak növényt ápolok, gyámolítok!

Május 29., kedd. Locsolás, kapálás. Ebben az uborkában igazán érdemes gyö-
nyörködni, olyan szép! Már sok az 1 cm-es nagyságú. Van pár kosszarvú pap-
rika is. Jól nő a saláta. Borsót jó, ha egyszer tudok szedni, mert nagyon gyatra.
11-kor megáll a földem végénél Kozák István autója. Azt mondja István, neki is
ilyen a borsója, és mindenkinek a kertben. (Ez országos betegség?) Mondom
neki viccesen, némi öniróniával: délután én majd kiülök az udvarra a kutyáim
mellé, és majd személyesen beszélgetek az Öreg Istennel, hol durvábban, hol
szelídebben, hogy legyen eső. Ebéd után a kutyáké vagyok. Kipróbáltam az
„eszmémet”. És: mintha használt volna, lett zápor! Micsoda véletlen! Fél 2-től
esett 2-ig. Forgott felettünk a zápor, előbb északról jött, majd délről, végül nyug-
atról. Jég is volt. A városban, az Erkel utcán, mondják, 40 mm csapadék hullott.

A Kertben csak 17 mm esett. (Már bánom, hogy nem fogadtam ezzel az áldott jó Kozákkal, hogy tudok esőt csinálni!)

Június 4., hétfő. A Kertben tegnap 24 mm eső esett. Tiszta tészta a föld. Málnaszedés. A Rajnai törpe 1 vödörrel lett. Bokáig ért a sár, szúnyogok, levéltetvek, bögyöly, poloska, rekkenő hőség, egy műanyag lapon állva bajlódok, hogy bele ne süppedjek a sárba; guggolva borsót szedni: nem egy leányálom. Nagyujjnyi az uborka, de nem tudok rámenni a földjére. Ami pedig a borsót illeti: a Rajnai törpéből csak annyi termett (4 kg), hogy több maradt tavalyról a hűtőben, de az ideivel együtt nekünk elég lesz. Tavaly ugyanekkora területen 20 kg lett tisztán, eltéve a hűtőbe. (Egyszer hopp, máskor kopp!) Nem nagyon csodálkozhatok, hiszen kiesett egy hónap a szokásos tavaszi tenyészidőből. A tél után rögtön jött a nyár. Nem is volt igazi tavasz. És eső sem esett, csak negyedannyi. Többek között ezért is termett csak ötöde a tavalyinak. Viszont a krumplira éppen jókor jött az eső: most virágzik, biztosan jól fog kötni. Hiába, az mutatkozik legjobban, amit a Váczi Imre barátomtól kaptam.

Június 10., vasárnap: 2 sor Mazsola csemegekukoricát vettem a borsó helyébe. Nem kell egy kis fűszerpaprika-palánta? – kérdezi Kozák kollega, amikor mellém ér az autójával. De, megpróbálok: itt a kút közel, nem kell messzire hurcolni a vizet! Hátha nekem is sikerül, nem igaz? Megmutattam Istvánnak a Kertem, a sárga málnám, és örömmel megígértem neki, hogy valamit valamiért alapon ősszel majd adok neki egy tő sárga málnát. Köszönte, mert ő ilyet még nem látott. Másodvetésként 2 sor Kalocsai édes fűszerpaprikát palántáltam, mély árkokba, hogy jól tudjam locsolni őket. (Még beérhet, ha szép, hosszú lesz az ősz?– kérdeztem magamtól. Ám az én földemmel átellenben Eszternek már 10 centisek a paprikái! Vajon lesznek-e az enyémekek olyanok?) Uborka, vajbab, cirmos bab és fehér bokorbab szedésével fejeztem be ezt a számomra nagyon öröms, érdekes-értékes napot.

Június 12., kedd: Kis Péter (alelnök) majdnem megsértődött rám, hogy ő is kínálta nekem korábban a fűszerpaprikát, akkor miért nem kellett. Alig tudtam kimagyarázni magam, hogy most lesz aktuális, most, hogy kiment zöldborsó, és végképp nem kelt ki a karalábé. Kérdeztem, a tiéd milyen? Palotás. Két sorra lett elegendő. Kissé előregedettek már, de hátha fölveszik magukat! Történt már, hogy abból lett valami, amire nem is számítottam!

Június 13., szerda. Az éjjel fél 1 és 2 között nagy viharral jött az eső. Az udvaron 15 mm-t mértem a colstokkal. Legalább nem kell ma locsolni. Délután begyűjtöttem 1 vödör vajbabot, fél vödör uborkát. Az ubit mindennap szedni kell most már, mert gyorsan nő ebben a neki való időben. A bab a piacon 750 forint kilónként. Nekem nem kell venni, és az enyém, amit én előteremték, az sokkal jobb, sokkal szebb, kedvesebb! Ez nem önáltatás!

Június 14., csütörtök. Biztosan sziszifuszi dolognak tűnhet másoknak az, amit én csinálok. Bár a távolabbi szomszédok, Halász Bandi, Kis Péter és Kozák István is gyakorta kinn vannak feleségestől. Nekik is nagyon szép a kertjük (le a kalappal előttük!). Péternek a paprikamezőjét „irigyelem”, Bandinak a gyü-

mölcsfáit. Bandinak különben szakmája is a kertészet. Sok földi epret termel. Piacra is. Ők autóval jönnek-mennek. Öntöző berendezéseik vannak. A dolgokat „messziről nézve” (főleg a haszonelvűség szempontjából) nem kuliznak annyit, mint én. De én úgy vagyok vele, hogy engem ez a munka, ez az életritmus élet. Délelőtt a földközeli fizikai-szellemi kert termelő termelés, utána otthon egy jó fürdés, ebéd után megiszom egy korsó sört, és jöhet a másfajta, irodalmi-szellemi munka alkotása. A kettő jól kiegészíti egymást. Most esszéket, recenziókat, tanulmányokat írok, amelyek rendszerint vagy esetlegesen megjelennek a folyóiratokban (az *Agriában*, a *Partiumban*, a *Jászkunságban*, a *Magyar Naplóban*, a *Falufigyelőben*, a *Redemptióban*, sőt a szerbiai *Létünkben* és a kárpátaljai *Együttben*). 2015 előtt 10 évig a *Körmendi Lajos világa* című vakos háromkötetes nagy-monográfiámat írtam, illetve összegyűjtöttem három nagy kötetben Körmendi Lajos összes műveit. Ezzel a módszerrel. A testem és az agyam „karbantartásával”. (Amely műveknek a kiadásához aztán jórészt nekem kellett „összekalapozni” a pénzt. Elég megalázó volt. Nem mondhatnám, hogy a világ a tenyerén hordozza a szellemi munkát. Vagyis: ismét azt tapasztaltam, hogy az ember a legfőbb elhatározásaiban, ilyen vagy olyan okból, de többnyire magára marad. Ezt csak misszióként, elhivatásból lehet csinálni! Ezt a fajta magányt a konok, önfejű ember, amilyen én vagyok, meg is érdemli, nyilván.)

Újabb 2 sorra való Palotást kértem Pétertől. Ezeket a Kalocsai mellé palántáltam. Ezen felül ma is került hazavinni való: 1 vödör fehér bokorbab, fél vödör uborka, 2 főzőtök, 1 pohár piros málna. Tehát van már 6 sor fűszerpaprikám! Lehet, hogy lesz belőle 1 kiló készen? 3000 forint. Anyagilag nem éri meg annyit vesződni vele. De nem az anyagi haszon az érdekes ebben az egészben, hanem a saját termés nagyszerűsége és a kertés élmények temérdek sokasága! Kel a másodvetés retek. A 6. napon. Vajon bízhatunk-e hozzá? Jó lenne!

Június 18., hétfő. Mit látok: a 12×1,5 cm-es futóbabhüvelyek mint széles függönyön a rojtok csüngenek a 1,5 m magas hálón! Ma is kiegyeltem 1 sor zöltséget. Utána a 4 sor petrezselyem kapott egy-egy vödör vizet. Nem mindenkinek kelt ki a zöltsége, ha ez kikelt, kapjon további segítséget. A másodvetés kukorica kelne, de a fácán rájár, és végig kiveri a kelő szemeket. (Lehet, hogy tavasszal is ő ette meg a bolti kukoricaszemeket? A huncut. Túljárt az eszemen.) Gyönyörűen pompázik a legényrózsza, a kunok virága, a párna, az asztalterítő, a suba dísz. Én nem vagyok dúsgazdag ember, a gazdagok világát nem ismerem, így nem tudom, ők tudnak-e örülni az ilyen apróságoknak, mint én. Szinte hihetetlen, alig van két egyforma színű, színárnyalatú köztük. Levágtam a török szegfű szárát, hogy újranőjön a tövétől. Futóparadicsom-locsolás. A fűrtösön megint van érett példány. Nem is egy! Ezt nagyon érdemes vetni, palántálni. Ma a paprikasorok kaptak 20-20 liter vizet. Hoztam haza sárgulni kezdő, tehát erő erős kosszarvúakat. Meg még ajándékozni is tudtam belőlük Dedinszki bácsinak. Neki az unokáját tanítottam. Csendes, szorgalmas és jó sportoló volt.

Június 26., kedd. Negyedízben kapáltam meg az egész Kertet. Meglocsoltam a dinnyét. 2 tövet ki kellett venni. 20 darab kis termést számoltam meg. A zöltség

és a sárgarépa láthatóan meghálálja a locsolást. A virágokat is megsajnáltam. Ők is kaptak hát a vízből. A szépségükért. A három szép: a gyermek, a nő és a virág. (Ezt a gyönyörű mondást Szabó Páltól hallottam, a baráti asztaltársaságában, 1963 telén, amikor Pál-napkor felkerestem a nagy népi író az otthonában, a budai Diana úti házában, mikor Dózsa-regényéről, *A nagy temetőről* (1940) írtam a magyar irodalmi szakdolgozatomat kedves tanáromnál, Ilia Mihálynál. Én a jóhiszemű, a jóságos, emberszerető otthonosság kifejezését látom benne.) Hazafelé, a csapásról áhítattal meg-megnéztem növényi híveimet: Templom a Kertem.

Június 27., szerda. Legelőször a 2 besztercei szilvafán kezdtem. Kaptak egy-egy sárga vödör (16-16 liter) vizet. A 20 dinnye 20 liternyi vizet. A 2 sor Mohikán egy-egy vödörrel. A petrezselyem és a sárgarépa szintén. 12 sütőtököt számoltam meg, ebből 4 kanadai sonkatök. Szemerakélni kezdett: esőben indultam haza. Az egyik sárga vödör uborkával volt tele, a másikba futóbab, vöröshagyma, fokhagyma, zöldség, sárgarépa került, meg 2 csillagtök, 5 kosszarvú erős paprika, 4 paradicsom. Délután 2-től este 8-ig csupáncsak 6 mm-t könnyezett az ég. (Talán csak nem azt a csepp nélküli, száraz 13 napot siratta meg olyan kínkeservesen?) Hiába gyűrődött, készülődött a felhő, elment Püspökladány felé.

Július 1., vasárnap. Jaj, a babot ma is meg kell szedni, mert kétnaponként kell rákeríteni a sort! Egy fél vödör uborkát gyűjtöttem össze. El is vittem Nagyné Körmendy Évának 1 főzőtökkel, 1 patisszonnal és még néhány paprikával együtt. Évának gyönyörű udvara van. Bárhova nézek, virág és virág. Feri, a férje 20 cm-es fürtű szőlőket termel. Vihetné kiállításra. Évával egyetértettünk abban is, hogy a szép Kert örömforrás, és erőt ad, lelkesít! (És hogy életos otthonunk az Udvar, a Kert. Talán fiatalít is, vagy konzervál?)

Július 3., szerda. Szokásos locsolkodás. Majd megnéztem Kis Péter földjét, mert kíváncsi voltam a paprikájára. Elámultam, milyen szépek. Utána én is megmutattam az enyémet Péternek. Azt mondta: Nagyon szép a kerted. Az enyém mellette csak jelenthet. Nem úgy van az – mondom –, nekem olyan csodaszép fűszerpaprikáim sohasem lesznek, mint amilyen neked van! Péter van úgy, hogy elárasztja vízzel a paprikáját és a krumpliját.

1. kertnézés. A verseny zsűrije délután 3-kor keresett fel bennünket. Lingné Orosz Hajnalka és Sipos Gábor (Veres Péter első regényének, az *Aszálynak* a főhősét is így hívják) kertészmérnök. Rendesek voltak. Végigvezettem őket a csapáson, közben magyarázgtam: hol mi van és miért. Mindent figyelmesen meghallgattak. Egy-két kérdést fel is tettek, például azt, hogy tervezem-e a kertet. Hajnalka fényképezgette a növényeket. Kérdezték, hány éves vagyok. A 75.-et taposom, szeptember 11-én leszek 76 éves. Tetszett nekik mindaz, amit láttak. Én is örültem a találkozásnak. Aláírtam az adatlapot. Nagyon kellemesen búcsúztunk el. Jó volt kutyafuttában kibeszélnem, mennyi mindennel múlatom itt a Kertben napot. Autonóm vagyok, hogy úgy mondjam. Megyek a magam feje után. De én így érzem jól magam.

Július 5., csütörtök. Uborkaszedés. Az egyik patisszont megrágtá az őz. Néhány vöröshagyma már beérett. Vagyázni kell vele, mert a gyökere egyik-másiknak

kezdene rohadni! Locsolás. Összesen, csodák csodája, 29 paprikacsövet számoltam össze a Kalocsain.

Július 8., vasárnap. Felszedtem a fokhagymát. A tavalyihoz képest törpe. Tavaly 1 hónappal korábban dugdostam el, és 1 héttel később szedtem fel, mint most. Ennyit jelent a tenyészidő-különbség. És az, hogy tavaly ötször annyi csapadékot kapott, és sokkalta jobb nevelő időt. Vetettem 1 sor cirmos babot fészekbe, és 2 sor Mazsola csemegekukoricát. A futóbab letermett. 5 dinnye megrohadt. Mivel két napot kihagytam, egy sárga vödör uborkát szedtem össze. Már több benne a salátának való. Még mindig jó az indája. Habár kezd némelyik levél rozsdafoltos lenni. Csokorra fogtam 5 szál kardvirágot (2 fehérét, 1 sárgát, 1 lilát, 1 sötét rózsaszínűt). Éjjel esett 15 mm. Reggel kimenjek, ne menjek ki a Kertbe?

Július 12., csütörtök. Menni kell az uborkáért, mert különben nagyra nő! A sártól hamar nagy papucsod lesz. A mai szüret: uborka, 2 dinnye, egy marok petrezselyem zöldje, 1 főzőtök, 3 fej vöröshagyma, 12 cső tengeri. Két csokor virágot is összekötöttem a csomagjaim tetejére: 7 szál hófehér kardvirágot a feleségemnek, 11 szál más-más színű legényrózsát. Szeretem a virágokat otthon látni a kerti asztalon. Mutatnak, csalogatók. Még a méhecskék is odaszállnak rájuk! Meg néha a szender vagy a díszes fecskefarkú lepke.

Július 14., szombat. Bújik a vasárnap elvetett cirmos bab a 6. napon. Érik a ringló. Megkapáltam a paprikákat, majd meglocsoltam. Sok az előregedett, rozsdabarna uborkalevél. Nagy Gyuláéknak adok egy nagy zacskó kosszarvú paprikát, erőset, édeset, vegyesen. Ők áthoztak egy kis vödör bódi szilvát. Bőségesen hozok haza uborkát, petrezselymet. Hoztam még 12 szál kardvirágot (fehérét, sárgát, lilát). Margitkának az utcánkban átvittem egy fél vödör uborkát és egy kis petrezselyemlevelet is. – Ne tessék pénzt adni, akkor nem hozok!

Július 16., hétfő. Zsendülnek a vetett paradicsomaim. Az Agria burgonya indája kezd sárgulni, mert korai. A paprika-, sárgarépa-, petrezselyemlocsolás után leszüreteltem a főzni való kukoricát. Sárgulnak a bablevelek. A bab megkezd az érését. Viszont üdén, különlegesen szépek a fehér kardvirágok! A levágott 14 szálból két szép csokrot állítok össze nagyapóék sírjára. A Borjú dűlői temetőben nyugszanak. A feleségem nem tud kijönni, de hálásan köszöni, hogy még erre is gondoltam. Így csak én gondolkodom el a sírjuknál a világ folyásán. („Itt nyugszik Olajos István 1910–1992 és Olajos Istvánné 1920–2004. A jóság és a szeretet szállt a sírba veletek.”) A sír előtt elröved, elmereng az ember az élet múlásán, hiányán. Hogy írja a drága Petőfink a világszerte ismert *Szeptember végén* elégiájában, Koltón, 1847 szeptemberében? „Elhull a virág, eliramlik az élet...” Nyugodjanak békében.

Július 18., szerda. Kiigazítottam a paprikák barázdáit, hogy ne folyjon el a tövekre locsolt víz. A fél dinnyeföldet felkapáltam, mert leérett rajta a dinnye. A tegnapi zápor nyoma nálam alig látszik. Gyula kukoricáján viszont igen. Igen jó fajta. Amíg a vonatból nézve még Cegléd körül is csak derékig ér a tengeri, a Gyuláé embermagasnál is nagyobb. Lám, a gyökerekhez most is összegyűj-

töttek, vagyis levezettek a levelek legalább egy-egy liter vizet. Elmés szerkezet! Látszik a nedvességen az eredményesség. És átlagban 2-3 cső van egy-egy száron! Nem győzöm dicsérni Gyulának. – Nagyon jól jártál, hogy idejöttél, szomszédoknak. Nem panaszkodhatsz a kukoricádra. Országszerte nézve is igen ritka szép! A csillagtök megadta magát. A vetett cirmos bab, látni vélem, szinte jól érzi magát ebben a borongós időben. A sárga málna még az újabb hajtásai végén is hozza a terméseket. Megint szedek jó félvödörnyi uborkát a 20 méterről. Már találni méreteket is a másodvetés hónapos retkek között. A szokásos brutális bogarászás után („Halál a krumplibogarakra!”), mert már nem volt mit tenni, hazamentem. Ritkaságszámba megy nálam ez a lazslálás! Szokatlan.

Július 30., hétfő. Paprikalocsolás, uborka- és paradicsomszedés. Vidáék adtak egy kosár érett körtét. Kiss Pistinek, a hentesnek szedtem egy jókora marok erős kosszarvú paprikát. Az idén is ő főzte Karcagon az ország legjobb birkapörköltjét, és tavaly is. Kihúzom magam, büszke vagyok rá, hogy ő a mi hentesünk. Megérdemli ezt a kis ajándékomat. Az uborka már-már a kihálás előtti állapotban van: az indák kopaszok, mégis terem! Afféle csoda ez. Honnan veszi hozzá a vizet? Őszintén: boldog vagyok. Ráadásul kezd bújni a vajbab a 7. napon. Ma nagyon elégedett vagyok magammal, a Kerttel, mindenkivel.

Augusztus 1., szerda. Paprikalocsolás. Közben látom, az uborkának most már tényleg vége. Holnap kikapálom az indát. Kiástam egy fél vödör Somogyi kiflit. Néhány igen nagyra megnőtt, kár, hogy kevés volt rá az eső, locsolni meg nem győztem volna. Így is szinte erőmön felül gürcölök. Hazafelé hallom, surrog valami. Hát a kerékpár külső gumija adta meg magát. Rojtosra kopott. Irány a bolt. 7600 forintért mindkét kerékre tajvani külsőt, belsőt vásároltam. (Bicikli nélkül meg vagyok löve, én azzal felpakolva tergenyézek haza mindent.)

Augusztus 2., csütörtök. A maradék 10 darab uborka levétele után kikapáltam az indákat. Remekül termettek. Nagyon megszolgálták a gondozásukat. A feleségem télire eltett 50 kilót: 10 ötliteres üveggel, felét vizesnek, felét kovászosnak. Paprikalocsolás, -kapálás. A délutáni locsolástól jobban kell, hogy nőjenek a paprikáim! Hiszen a 35 fokon délelőtt sok víz elpárolog, este viszont lehűl a levegő 20 fokra, a töveknél több víz marad. A vöröshagyma helyébe árkot húztam, és abba tavalyról maradt fokhagymát szórtam: szórtam, mert szakadt rólam a víz, nem volt erőm duggatni. A sütőtökök levelei a fészkeknél penészednek, összeesnek. De nincsen velük semmi komolyabb baj. Szerencsére. Este, 7 után megérkezett az eső, csak 8 mm, de az is valami. Holnap megint nem kell locsolni. Jól jött, azért is, mert segíthetek itthon a paradicsom feldolgozásában.

Augusztus 4., szombat. Felnýttem a szilvafák melletti vajbabot, és a gazt kikapáltam, egy kupacba húztam. A földet szépen simára elgereblyéztem, arra kiterítettem egy ponyvát. Arra hordtam rá a kinyűtt babszárakat. Egy tejfölös poharat teleraktam sárga koktélpáradicsommal. Ugyanis Kiss Imrének ígértem (ezermester, a tanítványom volt magyarból az esti-levelezőn), hogy viszek neki: nem ismeri. 2 sorban eldugdostam a tavasszal megmaradt dughagymát. A sorokba egy-egy vödör vizet vittem. Próbáljuk meg ezt is: ebben a 35 fokok me-

legben mi lesz belőle? Eszünk-e majd belőle újhagymát? Szedtem 1 vödör nagy paradicsomot. Meg kihúzgáltam a maradék néhány vöröshagymát. Összesen lett nekem körülbelül 40 kg vöröshagymám. Országosan nézve – mondja a tévé – kevesebb termett, mint szokott. Az idén minden másképp alakul, mint tavaly.

A babcséplés sem egyszerű szellemi munka. Villával előbb csomóba rakod a babot. Aztán nagyobb ütésekkel kivered a szárából. Az üres szárat aztán kidobod egy kupacba. A megmaradt hüvelyeket tovább töröd, most már óvatosabban, kisebb villacsapásokkal. Középen összegyűjtöd a törmeléket, a hüvelyeket a zúzott száraz levelekkel együtt. Amennyire lehet, leszeded a levélport. Ezután következhet a vödörbe szedés. A vödör türelmes rázogatóásával a felszínre tör a léha por, az aprólék. Azt ki kell dobálnod. És jöhet a szelelés. A tele vödörből az üres vödörbe való átszórás. Széllal szembeállva, jó magasra kell emelned a vödröt, és rázogatóva szórni a magvakat. Attól függ, milyen erős a szél, előbb-utóbb kitisztul a bab. Sokszor hosszabb ideig áll a levegő, várnod kell, mert csak néha jön egy gyenge szellő, enyhe fuvallat, de hát ez ilyen dolog. Ami szemét (földdarabocska, hibás mag, nehezebb törek), azt otthon kényelmesen ki lehet válogatnod egy udvari asztal mellé ülve. A cséplés folyamata is elvesz vagy 2 órát, de a gondos kiválogatás is ugyanannyit. A cséplés és szelelés ősi módszer, az ókori festményeken látható, hogy már az egyiptomiak is csinálták. Viszont ma már nem mindenki ismeri ezt a módszert. Inkább kifejtik. Kis Péter meg is kérdezte tőlem: aztán nem lesz baja a babnak, nem törik össze? Nem, mondom, én mindig így szoktam csinálni. Próbáld ki, hamarabb van! Én nem viszem haza a hüvelyeket, az én műhelyem itt van, a szabad ég alatt.

Én már a világ végére se csavarognék el. Nem érdekel. Nekem ez a világ közepe: ez a kies Kert! A kenyérem javát én már megettem. Mi maradt még? Nyugdíjas koromra a Kert, a kertész és az irodalmár hangyatiürelmü, szorgos munkája. A jó barátok, ismerősök könyveinek gondozása, bemutatása, recenziók írása. Van, amelyik könyvet akár ötször is átjavítottam: szerkesztés, helyesírás, nyelvhelyesség, stílus szempontjából; akkor jó a munkám, ha az aranyrögből karikagyűrű lesz, minden jó szövegnek muzsikálnia kell! Olyan ez, mint mikor a mustból kiforr a bor. Így készítettem el egymás után, az otthoni szellemi és a kerti fizikai munkám szimbiózisában, vonzásában a helyi kulcsemberek-értelmisségiek egy tucatnál is több könyvét! Így született meg Oláh Sándor egykori üzletember könyvein túl Cs. Kovács Imre tanító (*Gazdagító örökítés*, 2006) könyve. Aztán sorba mind: Erős András mérnök-tanár, igazgató (*Szerencsés élet*, 2006), dr. Horváth József főorvos (*A küszöbلاكókért*, 2006, *Tudattalanhasadás*, 2011), Kárpáti Jenő tanító (*Keserves*, 2006, *A messze látó pásztor*, 2009) a mesterszállási Kovács János könyvtáros (*Nagykunsági tükkör*, 2009, *Búcsú*, 2011, *Hétköznapiok*, 2013, *Vidékkönyv*, 2015), Szilárd Ferenc tanár (*Életem*, 2011), Bihari György mezőgazdász, bankár (*Apáink hagyatéka*, 2015), Fejes László mentőtiszt (*Jakob lajtorjáján*, 2012, *Útban hazafelé*, 2013, *Hullámverésben*, 2013, *Új utakon*, 2017, *Patkolatlan pegazus*, 2017) könyvei. Megkerestek engem ezek a jó emberek, hogy segítsek már nekik, mert ők nyomot, jelet akarnak hagyni maguk után, amely megőrzi a nevüket,

hogy nem éltek hiába! Az ő életük emléke semmiképpen se menjen kárba a múltó idővel! És hát persze: használni akarnak! Mert a szó elszáll, az írás megmarad. Szóval: nekem a Kert a teremtés királyi non plus ultrája! A Kertben a növényekkel való foglalatosság közben nyugodtan járhat-kelhet ide-oda az ember agya, töprenghet például, többek között akár a különböző irodalmi, stílusbeli megoldásokon is. A Kertben összességében harmóniára találsz: nagyra, tágra nyílik ki előtted a világ!

Augusztus 7., kedd. Azt tanácsolta a meteorológus, hogy 11 órától 15 óráig ne tartózkodjunk a napon. Mértem: ami árnyékban 33 fok, az a napon 44. Tudniillik: a hőség. A szervezet túlzottan ki van szolgáltatva a hőségnek. A másodvetésem tengődik: a tengeri cérnavekonyan furulyál. A maradék retek felmagzik. Talán a babból lesz valami, ha locsolom, óvatosan, hogy le ne égjen a levele. Egyébként a nyuszikának is élnie kell, és jó az ízlése: ő is szereti a zöldbabot, sőt: imádja, nem csak én, mi. A babsor tetejét, még szép, hogy lelegették! Került 1 zacskó savmentes paradicsom. Eszternek, a földem végénél, a bejáró út túoldalán fűszerpaprikát termelő szomszédomnak (igen jó a paprikája, mondta Vida), mert most ő nyírta le az úton a füvet, vittem egy vödör paradicsomot, vegyesen nagyot, Lucullust, tüdőszínűt. Neki is van, de még nem terem, kései fajta, mondta. Köszöntem a jóságát, ő is az enyémet.

Augusztus 8., szerda. Felnyűttem az uborka és a petrezselyem közti 3, illetve a Kondor és a paprika közti 1 sor vajbabot. Mivel mindent töltök, a töveiknél még maradt némi tartalék nedvesség a földben. A szilvafákhoz hurcoltam őket. Ebben a 46 fokos melegben ott, a tűző napon még ma jól kiszáradnak. Délután 1 vödör Lucillus-szedés után megvallattam a paprikákat (a Kaliforniait, a Fehér özönt, a kosszarvúkat, az Alba Regiát), két nagyobb zacskóval lettek.

Kicsépeltem a második adag vajbabot. Ma jobb volt a széljárás, mint a múltkori fuvallat. Jól adta a vajbab a termést. Gyula szomszédom tengerije kezd fehéredni. Így mondjuk: kezd őszülni, vagyis érni. A rövidebb tenyészidő dacára, amint látom, nem sült meg. Jól emlékszem, gyerekoromban, gimnazistaként otthon, Pusztaszenttornján szeptemberben (elején, közepén) törtük a kukoricát. Hiába, valószínű, hogy ez már a klímaváltozás hozadéka. Ezután csak ilyen meleg, száraz nyarakra és őszykre, illetve hideg, esős telekre és kora tavaszokra kell készülnünk? Vajon beköszönt véglegesen ez a két évszakos év?

Augusztus 9., csütörtök. Ma is pokol lesz. Délelőtt kiválogatom a tegnapi csépelte szemetes babot. Nagyon meg vagyok elégedve! Tisztán 6,5 liter lett. Műanyag flakonba téve 6 évig is eláll, és csíráképes marad. Vajbabból termett összesen 14,5 liter. Cirmos babból 5 liter, fehér bokorbabból 4 liter. Az ideji száraz szárazbab-termés tehát összesen 23,5 liter. Bőségesen előteremtett termés ez! A Teremtés csodája! Örvendezek.

Délután megint nem volt kinn senki se rajtam kívül. Ki az a marha, aki ilyen melegben kockáztat, és kimegy a Kertbe? Hát én, ki más. Egy árva lélek sem zavarta a munkámat. Locsolni kell, szigorúan locsolni! Legyen legalább látszatja valaminek, ha már ennyit dolgoztam rajta. Locsolni, locsolni a paprikát, a mál-

nát, a földi epret, a sóskát, a 4 őszibarack-csemetét. Virágzik a másodvetés cirmos babom, persze már csak az a része, amit meghagyott a nyuszika. Csoda, csoda ez a 46 fokos tűző napon! Nem is hittem, hogy ez lehetséges.

Augusztus 10., péntek. Árnyékban 35 fok. 2. paradicsomfőzés: délelőtt otthon újra paradicsomfőzés. Lett 20 üveggel. (Lucullus és vegyes.) Délután felszedem a dughagymát. Gyatra a mennyiség, jó, ha 2-3 sorra elég lesz jövőre, nem 5 sorra, mint az idén. Jövőre majd a magról neveléssel kipótolom. Az idén viszont volt bőven, tavasszal adtam Vidáéknak is, minden fajtából. Sőt: Dedinszki Laci bácsinak is. Ő új tag: 83 évesen gyalog kocog ki a kertjébe. Néha a kuttyájával együtt. 3 paprikát elfonnyadt. Gutaütést kapott, vagy a lóbogár rágta el? Ez a jó, ez az esteli locsolás: legalább 14 óráig nem párolog el teljesen! Éjszaka feldolgozhatják a növények. A délutáni locsolás csaknem háromszor annyi hasznot hoz, mint a délelőtti. Délután 6 órára befejezem a locsolást, és másnap 10-kor még sötétlik a föld, a locsolás helye. Ez $12+4 = 16$ óra. Ha viszont délelőtt locsolok, mondjuk fél 8-tól, és 9-re fejezem be, akkor 13 órára már elpárolog. Ez csak $1,5+4$ óra = 5,5 óra. Tovább tart ez a kegyetlen hőség! Sajnos.

Augusztus 12., vasárnap. Felszedtem az összes Somogyi kiflit. Sok közte az apró, a közepes, kevés az igazán nagy. 2 vödörrel lett. Kb. 32 kiló. Lekapkodtam a futóbab érett hüvelyeit. Van még a tavalyról vetőmagja, de ha már megtermett, ne vesszen kárba. Adtam Vida szomszédomnak 6 darab óriásparadicsomot. Egy picit segített krumplit ásni. Neked nincs segítség? Nincs, de nem is kell. Ezt én vállaltam. Ennyi mozgásra szükségem van. Én itt állok helyt, a szorgalmas feleségem pedig otthon.

Időnként eltűnődök. Emlékeimben nagyon elevenen él egy nagy sikerű japán film, *A kopár sziget* (1960). Egyetemista koromban láttam Szegeden. Sindó Kaneto fekete-fehér filmdrámájában emberfeletti akarattal hordják fel a meredek dombra (hegyre) letről, egy másik szigetről csónakkal odaszállított vizet. Egy törekény nő és egy kopaszodó férfi. A film igen aprólékosan mutatja be a vízfordást és az öntözést. Vállon átvett vízfordó rúddal gebeszkednek felfelé, viszik vödrökben, emberpróbáló módon, az éltető vizet locsolni. Amikor a nő véletlenül felborítja a vödört, a férfi pofon üti a feleségét, aki a földre zuhan. Természetesen járt ki a pofon: mert itt nem lehet hibázni. Majd szóltanul folytatják a munkát. Minden tövet külön öntöznek. Az izzó föld hamar elissza a vizet. (Szinte pezseg az én földem is a melegben, ha rálöttyen a locsolókannámból a víz!) Mindennap folyik ez a monoton munka. Szóltanok, nem beszélnek. Nevük nincs, így még inkább az általános emberit hordozzák. (Bárhol a világon érvényes lehet a nagy akarásuk, mert akár reménytelenül is lehet harcolni és akarni valamit.) A film roppantul kifejező drámaiságát növeli a csend, és az, ahogy a csendben felerősödik a természetes környezet zaja. Zene csak a legfontosabb helyeken hangzik el, erőteljesen. A film puritán, egyszerű eszközei nagyon felkavaróak. Engem sokkolt első látásra, mert emlékeztetett egy régi-régi magyar nyárra. A mi nyarunkra. Gyerekkoromban, 1952-ben is ilyen aszályos év volt. Én tízéves, Rákosi Mátyás pajtás, „népünk bölcs vezére”, „Sztálin legjobb ma-

gyar tanítványa” pedig éppen hatvanéves, a hatalma csúcsán óriási csinnadrattával ünnepelték – ugyanakkor a hatvankét éves nagyapám, Rideg Sándor pedig, a ki engem felnevelt, mellesleg 42 hónapig volt huszár: irtotta a tarackot. Úgy irtotta ki a tarackot 3 holdon, a Békés megyei Pusztaszenttoronyán, hogy a búza learatása, illetve az asztagba való behordása után folyton szántott (ő úgy mondta, ugarol), fogasolt, akár háromszor is. Két kis gebeszkdő lovával, sokszor korcsolyázó kis egyes Vidats-ekéjével. A sekélyen felszántott földben nem hagyta, hogy a tarack gyökeret verjen, eressen. Pár év alatt így irtotta ki. Hiába nevelték, már a szomszéd dülőben is, neki lett igaza. Most értettem meg igazán a kisember valamiféle hőstettét. Bolondság volt? Nem, nem volt bolondság. Parasztbölcsesség volt. Súlyos és felemelő. A kritika is kiemelte a film összetettségét, amelynek lényege a hatalmas tragédia és a hatalmas életigenlés együttese. Ők nekem a dolgozó emberek ikonjai, archetípusai. Méltán lett világhírű ez az alkotás.

Vajon lesz-e értelme az én paprikalocsolásaimnak? Megéri-e? Anyagilag biztosan nem. De erkölcsileg? Hobbidacból?! Kíváncsi vagyok, mire viszem én ezzel az örült-lelkes munkával. Nekem mennyi fűszerpaprika terem? Terem-e legalább 1 kiló? Én hiszem, mert számomra újdonság, hogy csupa gyönyörűség lesz végigkísérni a fűszerpaprikám növekedésének és csodálatos színeváltozásának útját a palántálástól az asztalomig! (Lám, lehet lelkesedni, szurkolni egy növénynek is!) Tudom én, hogy soha nem tudok termelni 20 centiméteres harsogó, ropogós, húsos étkezési erős paprikát a szalonna mellé, olyat, mint szakmájukban a bolgárkertészek. Ahhoz kellene még öntözőberendezés is. De amit én termelek és teremtek elő, azt tudom, hogy vegyszermentes. És nekünk, természetesen, tökéletesen megfelel.

Augusztus 15., szerda. Ma le kellene szednem a Lucullust, a Kecskeméti, de rá se tudok menni a földre, akkora eső volt ott is. Az egyik tagtárs 25 mm-t mért. Úgy beragadt a biciklim, hogy nagy nehezen tudtam csak kihúzni a bejáró útra. Még holnap se megyek ki, az biztos. A fűszerpaprikáim még nem haloványok, sápadtak, mint Eszteré, hanem még csak haragoszöldek. Ez a föld most megkelt, mint a tészta. Dagasztani lehet. Holnap pihenhettek.

Augusztus 17., péntek (fél 9–10). Még ma is ragadt. De 2 vödör paradicsomot (32 kg) leszedtem. Főleg Lucullust. Hazafelé tartva, az Erkel utcán az egyik vödörrel beadtam Kiss Imrének. (Az ígéret szép szó, ha megtartják, úgy jó.) Lecsavartam a zeller zöldjét is neki, mert mint mondja, zellert is tesz a lecsóba. Mennyiért adod? Semennyiért. Csak ajándékba. Jó. Na, majd, ha kellek valamire, szóljál! Rendben. (Később azt mondta, 8 liter lecsója lett. Jó sűrű.) És milyen sokat nőtt 2 nap alatt is a paprika! Az is sokat jelent, ha egy nap nem látom.

Augusztus 20., hétfő. Hozzákezdtem a Desirée krumpli felszedéséhez. Másfél soron 4 vödörrel, 64 kg termett. Némelyik keresztződött a Kondorral, a Somogyi kiflivel, mert a forma megfelelő, de rózsaszínű a termés. (Nem mindig jó a forma se, mert nagyobb, akár tenyérynyi.) Nem volt sok eső, csak jó, ha ötöde a tavalyinak, és nem vettem méregdrága vetőmagumót, csak a magam hagy-

ta gumókat ültettem el. És mégis! Talán soha nem volt még ilyen szép termésem burgonyából! (Újfajta krumplit tenyésztettem volna ki? Hiúság illet még gondolni is!) 2 órába tellett 4 vödör felszedése, a hazavitele, kitergetése pedig 1 órába.

Augusztus 21., kedd. Ebben a hőségben Olajos István tanár úréknál Karacson másodjára érik a füge. A tanár úrnak az a véleménye, hogy nem éri meg a fűszerpaprikával való bajlódás: sok munkába telik. Egy segédmunkás a kőművesnél napi 8-10 ezer forintot keres. Az órábéra 800-1000 forint. Én viszont – nem mondom neki, csak gondolom magamban – már csak azért is megcsinálom a napi locsolást! Kíváncsi vagyok, mire megyek a szorgalmammal. 3. paradicsomfőzés. Délelőtt kifőztük az utolsó adag paradicsomot: 20 üveggel lett. A napon, a 45 fokon lehet, hogy hamar kitelik majd az ideje azoknak a szép, magas paradicsomszáraknak is. Csak a paprikákat és a zellert locsolom. Nincs több időm.

Augusztus 25., szombat. Halász Bandi ideadta a létráját, így le tudtam szedni a besztercei szilvát. 3 vödörrel lett (kb. 48 kg). Nekem az idén termett először. A feleségem a feléből (ennyi lett kiválogatva, megmosva, magvazva, darálva) kitűnő lekvárt főzött (15 kiló lett).

Hát a mama? – kérdezi Kis Péter, amikor a vállamon cipelem a kétágú létrát. Otthon van, felem. Nem is jön ki többet. Az annyi sok betegségben nagyon lefogyott, legyengült: „mindig keskenyebb lett”, idéztem Péternek József Attilát. Nem is engedhetem, hogy jöjjön. Minek erőltesse meg magát? Tavaly ilyen tájban a nagy igyekezetében nagyot esett a biciklivel. Elöl pakk, hátul pakk. Egyszerűen nem tudta tartani a kormányt. Felborult, és mindent kitalált. Hiába, csak elhasználódunk már! Öreg korunkra lejár a szavatosságunk. Sokan nem akarnak tudomást venni róla. Pedig ez az igazság!

Amíg a szilvát szedegtettem, és aranysárga húsát eszegettem, pedig nem ittam semmit, a szent révületben, folyton járattam az agyam. Mit tehetünk? Jól van ez így. Itt a Kertben senki sem zavar a Csöndben. Tökéletesen kikapcsolod magad a Világ zajától. Befelé fordulhatsz, mint a hívő a templomban. Elfoglalhatod magad. A magad ura vagy. Úgy haladsz, ahogy te éppen elgondoltad, makacsul a fejedbe vetted. És a végén csak magadat okolhatod, ha nem sikerült a terved. Nincs sértődés, háború. Ha tévedtél mégis, szabadon, bölcsen töprenghetsz, és korigálhatsz, ha még tudsz. Nincs civódás, nincs összekoccanás, egymásnak akaszkodás. Tehát menedéked is ez a Kert! Hogy is mondja az elnök úr, Halász Bandi, az egykori katonatiszt, ha mégis van köztünk, csillapítva az esetleges problémát? Nyugi van! Béke van! Nincs Háború! Itt dolgozhatsz magadnak a Kert csöndességében! És úgy nyaralhatsz, hogy nem költöd a pénzt! És még kézzel fogható értéket is állíthatsz elő! Amit a kosárba tudsz tenni, a Te kosaradba!

Ez a Bandi, köszönet érte, rávilágított valamire! Pár éve már, még a másik Kertben, amit sajnos, le kellett adni a városnak, mert már sokan kihaltak belőle, 300 liter vizet is kihordtam locsolni, és meg se kottyant! Mert közben, fejben,

Körmendi-verseket elemeztem. Olyan jó volt: olyan jó és szép összefüggésekre jöttem rá, mint máshol, máskor még soha! A Kert tehát nekem egy szent hely: valamiféle alkotó, teremtő műhely! Mert különben mit is csinálhatnék otthon, ha mondjuk, unatkoznék? Ha már belefáradnék a sok olvasásba is? Csak nézném a plafont?! Vagy a tévét. Itt viszont, a Kertben, nem lehet unatkozni! Itt mindig van, kerül valami, ami megfog, ami leköt. Tévedés, félreértés ne essék tehát: a Kert még véletlenül sem az idilli lustálkodás színhelye! Hanem az alkotásé, a teremtésé! Nem véletlenül mondja ám az én kis feleségem nevetve, hogy – Pista, te nem vagy egy kissé elfogult? Mert te úgy vagy vele, hogy amit te termelsz, bocsánat, teremtesz, az csak jó lehet? – Hát, az valóban így is van! Vagy nem? Nem hiszel a szemednek? Annak a sok-sok isteni jótéteménynek, amivel elhalmozom ezt a házat?! – De. (Mosolyog rám, a jobb szemöldökét felhúzva, kedvesen.)

Augusztus 29., szerda, augusztus 30.,csütörtök, augusztus 31., péntek, szeptember 1., szombat. Felszedtem a Balatoni rózsát is (64 kg), muszáj volt, mert kezdett csírázni. Jól termett az Agria, a Kondor, a Balatoni rózsa, kevésbé a Desirée, legkevésbé a Somogyi kifli. 100 négyzetméteren összesen körülbelül 250 kg termett: testvérek között is, pontosan semmit sem méricskéltem. Leginkább a Balatoni rózsa a rothadós. (Ott, ahol a gumó kinőtt az indán.) Azt hiszem, jövőre elég lesz a 12 sor helyett 10 sor is. Most 160 forint a krumpli kilója. Olcsóbb nem lesz. Csak ez maga 40 000 forint! Nekünk elég lesz újig. (Az idén július 4-e volt az újig, jövőre lehet, hogy hamarabb lesz?!)

Szeptember 3., hétfő. Gyorsmérleget csinállok. Ebben az évben gyatra volt a borsó, a tavalyinak csak az ötöde termett. Gyenge a fokhagyma is, de magyar termék, és nem kínai (aminek se íze, se bűze), nekünk elég lesz. A sárgadinnye sem sikerült. A vöröshagyma megjárja. A Mohikán uborka 20 méteren rekordtermést hozott, közel 180 kilót, a paradicsom szintúgy, a 20 méteren 180 kilót. A Lucullus verhetetlen. Ez az év a bab éve: 20 kg a hűtőben, 23,5 kg szárazon. A krumpli is hozta a formáját. Megérte a nagy hajtás? Meg. Annak ellenére, hogy kiadás is volt jócskán. A tagdíj 2750 forint, a szántás 2500, a fogasolás 2000, a permetezőszerek: az Apacs 900 forint, az Actara 1250 forint, csak a palánta 3000 forint, a vetőmag 10 ezer forint körül. Ez összesen 22 450 forint. Ezzel szemben csak a krumpli, mint korábban számoltam: 40 ezer forint. Tehát, aszály ide, aszály oda, nem panaszkodhatom. A feleségem, Zsuzsa azt mondta nekem, hogy karácsonyra minden testvérének, Istvánnak, Jánosnak és Juliannának is ad egy-egy teli ötliteres üvegben vizes uborkát az ünnepi ebédekhez. (Vagyis az „én nagy Tettem, a kies édeni Kertem” gyümölcséből! Hát milyen Kertész vagyok én?! – húzom ki magam, és kérdezem magamtól némi megérdemelt büszkeséggel.) – Nagyon helyes! – mondom neki.

Szeptember 6., csütörtök. Leszedtem egy fél vödör erős paprikát (cseresznyét, tüzes pirost, pepperonit, csilit). Otthon megmosom, megszárítom, utána a feleségem felfűzi, és én rúdra akasztom, kiteszem nap mint nap egy állványra. Hadd süsse a tűző nap! Legyen jó: csontszáraz! Aztán novemberben kimagva-

zom, hagyok benne egy kevéske magot, hogy olajával megtartsa az őrlemény a szép piros színét. Majd összetöröm apróra, és jöhet az őrlése. Odakinn, az udvaron, mert rendkívül óvatosnak kell lenni vele. Megköhögtet.

Szeptember 10., hétfő: 2. kertnézés. Vida Lajos a kapun belül éppen kaszálta a füvet. Jöttek a Kertet megnézni, mondom neki, amikor bemutattam a zsúrit. Vida készséges. Sokkal szebb is volt korábban, jegyzi meg a zsúrinek. Én is szabódok. Hát igen. Végigvezettem őket a csapáson, és magyaráztam mindennek az „életrajzát”. Közben Lingné Orosz Hajnalka fotózta a növényeket: a légenyírózsát, a másodvetés cirmos babot, a még mindig virágzó Lucullus paradicsomot, az erős paprikát, a fűszerpaprikát, a sütőtököt, a hajtó zsidóhagymát. Kérték a permetezési naplót. – Szép ez a kert még most is! – összegzi a véleményét Hajnalka. – Hát, bizony sokszor megkapáltam. Csak azért is locsoltam nap mint nap a zöldséget, hogy kikeljen és megmaradjon. Nekem lesz elég. És naplót vezetek, árultam el a zsúrinek, és ha lesz még jövőre is *Jászkunság évkönyv*, akkor megpróbálom megjelentetni benne. Mire lehet menni egy ilyen aszályos évben egy kiskertben? Az idén szerintem sokkal jobb lesz a sütőtök, mint tavaly. Ebben a pokoli hőségben több cukor képződik, édesebb lesz a tök húsa. Itt meg, a porcelántál-itatón egy szép búbos banka pihegett, ivott, majd bóbiskolt a minap. Nagyon fáradt lehetett, és beteg, mert nem reagált az érkezésemre. Apró kukoricamagot, frissen kiásott gilisztát raktam elé. Amíg a paprikát locsoltam, le is szállt, és orra bukva elpusztult. A Kertemben meggyfa alá tettem el a kiszervedett madarat. Mint az aszály, a hóguta egyik áldozatát. Pihenjen békében!

Szeptember 23. A fűrésszel felvágтам az egyik Nagydobosi sütőtököt. Már el volt száradva a csumája. (Babona az, hogy csak akkor édes a sütőtök, ha megcsípi a dér. Az a lényeg, hogy érjen be. A csumája ne legyen zöld, hanem legyen elszáradva. Persze, az sem árt, ha a dér is csípi.) Gyönyörű okkersárga, nem leves, jó az illata, sárgára fogja a kezem, a magja fehér. Két tepsire való lett. A sütőben a feleségem megsütötte. (Amit én termelek, azt a feleségem dolgozza fel.) Mit mondjak, ujjongtunk örömlünkben ennek az igazi csemegének! Nagyon régen, talán tíz éve ettünk ilyen finom tököt. Parázs volt, de nem fojtós. Nagyon édes, szinte ragadt a cukortól. A magját feltétlenül meghagyom! Másnak is csak ebből adok vetőmagnak. Ha jót akar enni, ebből egyen! Isten elleni véték lenne ezt kihagyni!

Szeptember 26., szerda. Ma is hoztam haza 3 tököt. Kiástam a kardvirág hagymáit. Ma már megint tudtam szedni zöldbabot. Közösen esszük a nyúllal, mert barátilag őkelme is rájár. Ami az enyém, az az övé is. Nem fél tőlem, öt méterre is bevár. Nem bántom. Minek?

Szeptember 28., péntek. Ma felszámoltam a tökindákat. Jövőre nem hagyok meg egy fészekben csak két tövet. Hátha elférnének, és nem futnának-másznának rá a szomszéd kukoricaföldjére! Kikapáltam őket, 3 rendre összegereblyéztem az indát, hogy száradjon eltüzelésre. Kell neki jó két hét is talán, mire meg lehet majd gyújtani. A jószívű szomszédom, Nagy Gyula megsajnálta, és a kék Ladájával hazahozott a 14 tökkel. Odaadtam neki a legnagyobb Nagydobosit és

egy Kanadai sonkát. Hát mit csináljanak ők azzal a nagy, óriási tökkel? Egyétek meg! A felét tegyétek be megpucolva a hűtőbe! Jó lesz az karácsonyra is!

Szeptember 29., szombat. Óriási a szél, de jó, hogy tegnap ez a Gyula segített rajtam! Ebben a szélben lehetetlen lenne hazahozni (inkább hazatergenyézni) biciklin: elől a két vödörben, hátul a csomagtartóra felkötve a zsákot. Csak tolni lehetne, esetleg, de a jobb bokám nem annyira bírja a gyaloglást. (Ez már a vég kezdete, vagy a kezdet vége?) A kormányt tartani is elég nehéz, meg még ráadásul didereg is alattad a drótszamár! (A múltkor is Kis Péter mentett meg egy nagy vetkőzéstől: bekapta a lánc a nadrágom szarát. Nem mozdult: se így, se úgy. – Mi lett volna, ha nem jössz éppen, jókor, drága Péter barátom? Talán, világ csúfjára, le kellett volna vetni a gatyám?!)

Október 2., kedd. Elégettem a krumpli indáját, a babszarat. Kikapáltam a Lucullust is. Fél vödörre való lett a zöld termése. Leszedtem az érettebb fűszerpaprikákat. Egy nagy vödörrel lett. Vida szomszédom hozott nekünk egy vödör birsalmát és egy szatyor kormos körtét. Szorgalmasan viszonzza az én ajándékaimat, a zöldséglevelet, az uborkát, a paradicsomot, a babot, a kaprot. De így van ez jól. Így van ez rendjén. Segítsük egymást: ott, ahol tudjuk. „Egész világ nem a’ mi birtokunk” – ahogy a mi nagyszerű Vörösmartynk mondja *A’ merengőhöz* 1843-ban. És ez milyen szépen kiegészül azzal, amit Tamási Áron hagyott ránk örökül az *Ábel Amerikában* (1934) című regényében: „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.” Most a mi kis világunk a Kert, és most ebben vagyunk mi otthon és teremtő ember. És ebben Arany is megerősít bennünket: „Ember lenni mindég, minden körülményben” (*Domokos napra*, 1851). Hát most így. Majd elfeledtem: Dedinszki Laci bácsi is hozott egy kis láda kék szőlőt: kóstoljam, kóstoljuk: van több is. Én tavasszal dughagymát, babot adtam neki. Olykor a valamit valamiért alapon egészen jól működik a kertes szomszédság. Figyelünk egymásra, segítünk egymásnak. Tiszteljük és becsüljük a másikat. Most is, amikor a tél benyomult a tavaszba, a nyár benyomult az őszbe.

Október 13., szombat: Debrecen. Debrecenben átvettem a *Pedagógusok arcképcsarnoka* című sorozat 17. kötetét, a tiszteletpéldányt. Körmendi Lajosról, a tanárról írtam benne mint barátja és kollégája. És a vonaton vittem Gulyás Imre költő barátomnak egy Nagydobosit és egy Kanadai sonkatököt. Szeptember 27-én, csütörtökön Nyíradonyban én mutattam be az *Apáink a Donnál* (2000, 2018) című hőskölteménye második kiadását. Ugyanis én írtam hozzá az utószót. Ő is kertészkedik. A fia botanikus. Szereted a sült tököt? Szeretném, de nem jutok hozzá. Na, majd én hozok neked egy öttilós Nagydobosit, mondtam.

Október 15., hétfő, Budapest: 100 településről 235 kertet jelöltek országos díjra a települési zsűrik, és az országos bírálók 37 település 45 kertjének osztották ki a Magyarország legszebb konyhakertje országos díjat. Az a szerencse ért, hogy zártkert 1., zöldséges kategóriában Magyarország legszebb konyhakertje országos díjban részesültem. Az elismerő oklevél mellé megkaptam „a legmagyarabb magyarok”, a konok kunok szobrása, a karcagi Györfi Sándor Kossuth-díjas szobrászművész bronz kisplasztikáját. Örülök neki, mert nekem ez nagy

erkölcsei elismerés. Próbáltam megjegyezni az indoklást. „Rideg István nagy kertet művel. Az agyagos földet szerves trágyával javította meg. Szakszerűen és gondosan tervezi meg a munkákat. Mindent és bőven termel, még virágot is nevel.” Az agrárminisztérium épületében, a Darányi Ignác Teremben voltunk vagy háromszázan. Az idén Karcagról a Madarász Imre Egyesített Óvoda SZIM óvodájának óvodásai (az óvoda vezetője Szabóné Szentesi Mária, egykor magyar- és történelemtanára, osztályfőnöke voltam) és én lettünk a díjazottak. A Karcagi Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola intézményvezetője, Plósz Csilla Margit és diákja adta a hangulatos, lendületes meglepetésműsort, a szép népdalokat: tárogatóval, klarinéttal. Többek között elhangzott az a szép vésztői népdal is, amelyet 1917-ben Bartók Béla gyűjtött: a *Megyén már a hajnalcsillag lefelé*. Azt hiszem, merő véletlen volt, nem „kertés szempontú”, hogy bekerült a csokorba. De mégis, milyen nagyon kedves és alkalomhoz illő lett a dal kertészeti képeinek az „aktualitása”! „Hogy előtted a rét is tiszta rózsává váljon. / A zöld fű előtted édes almát teremjen.” Jelenlétével a települések polgármesterei között Dobos László, Karcag első embere is megtisztelte a díjátadó ünnepséget, a nyertes karcagiakat. Jó érzés volt, megvallhatom.

Október 16., kedd. Először is kupacokba hordtam a megszáradt tökindeket, paradicsom- és virágszárakat. Amíg az égni valók égtek, kikapáltam a Palotás paprikát, a Kalocsai paprikát, letépdستم a még hasznosítható (piros vagy zsendülő) csöveket. Zacsókba szedtem a kosszarvúakat, a levesbe való fehér paprikát, jó két marok kaprot gyűjtöttem a volt krumpliföldön. Kivettem 2 zellert, 2 jó marok petrezselymet ástam ki. Sárgarépat szedtem fel, és újhagymákat. Kiss Imrének beadtam a termés felét meg egy nagy növésű céklát. – Mosd meg a paprikákat, mert sok a bogár a Kertben (főleg sok a zöld vándorpoloska!), és összejárákálták, és tedd ki a napra! Ha megszáradt, fűzd fel! Ha mondjuk, november 10-éig ilyen szép meleg ősz lesz, akkor még majdnem be is érnek ezek. Mondom neki továbbá: Na, most eljöhetsz hozzám, segíteni rajtam, mert kerítést kell csinálnom az udvaromon, és ahhoz te értesz Karcagon a legjobban. Máskor is dolgozott már nekem, rendes, megbízható ember.

Október 17., Egykori tanítványom, Kerekes Józsi kérdezi a tejboltban: Van-e még kinn a kertben valami? Igen: zöldség, cékla, sárgarépa, zeller. Van zöldséged?! Te boldog ember vagy. Én kétszer vetettem el, mégse kelt ki. Nagyon drága már a zöldség: arany árában mérik a piacon. 1 kiló 1500 forint. Ismét kiválasztok megsütni egy szép nagy tököt. Ez a mostani Nagydobosi is remek. Csaknem olyan finom, mint amit a minap ettünk.

Október 21., vasárnap: Margitkának átvittem egy szatyorban a feleségem kiválogatta gyenge zöldséget. Hálásan köszönte. Borúsra állt az idő, de mégis kimentem a Kertembe. Szemerklélő esőben, de felszedtem a petrezselymet (kiástam, illetve az öreg vagy rozsdás, elszáradt leveleket letépdستم róla). Rajtam kívül senki, egy lélek sem volt most se. A 2 sorról ez is 2 vödörrel lett. Jön a rossz idő. Én, amit nagyon akartam, megcsináltam. (Győztem?) Még majd a szántás után szétpalántálhatom a földi epret! Kiszemelhetem a virágmagokat, a zöldség-

magot! Vethetek zöldséget is, és eldugdoshatom a zsidóhagymát! Ne felejtsek el Vidának is adni belőle! (Mert egyébként tőle kell elkérnem, mégpedig hamarosan, a paprikadarálót. Szépen szárad a fűszerpaprika, egyre könnyebbek a rudak, amelyekre felaggattam őket. Gyönyörűek a nagy sötétpiros Kalocsai-füzérek és a kisebb, világosabb piros színű Palotások! És milyen erős az illatuk!) Na, és Kozáknak is odaadni egy tő sárga málnát, ahogy ígértem! Mindig viszonzni kell a kertés baráti gesztusokat!

Délután kettőkor jött Kiss Imre. Hatig megcsináltuk a kerítést. Nekem jutányosan dolgozott, másnak meg se csinálta volna. Jövőre is lesz Kertem, akkor is gondolok rád, mondtam. Örömmel dicsekedtem el neki az országos díjjal. A feleségem kihozta megmutatni a bronz plasztikát. Nagyon örülök neki, mert erkölcsi elismerésnek tartom. A kerti munkám önmagában meghozta a gyümölcsét. A díj ráadás: annak a jelzése, hogy a közösség észreveszi és méltatja azt, amit csinálok.

Október 22., hétfő. Kértem, és elhozta Vida Lajos a paprikaörlőt. Porszívóból és kuktából alakította ki. (Micsoda ügyes emberi, barkácsoló elképzelés és megoldás!) A feleségem kikészített neki egy vödör petrezselymet: bőven jut belőle a hűtőbe és elültetni is. Odaadtam neki az idei zsidóhagymatermés felét: már most eldugdoshatod, ha van helyed. Mutattam neki a díjam: te is hozzájárultál a dicséreteddel. – Én bíztam benne! – mondta. – Rettenetes tavasz volt, és annak ellenére neked sikerült, gratulálok! A feleségem nagyon fog örülni a zöldségnek. Julinak, Lőrincnek is tetszett a díjam. – Hát, ha valaki megérdemli, akkor te biztosan! Nekünk azért lett uborkánk, paradicsomunk, mert te adtál! – Majd mindennap kinn volt – erősítette meg Zsuzsa, a feleségem. (Julinak is adtunk egy vödör zöldséget. Én pedig otthon, elől, a virágoskertben felszedtem a korallvirágot, a helyébe 6 darab leveles petrezselyemgyökeret ültettem el, legyen zöldje a télen onnan is, ne csak a fagyasztóból.)

Október 26., péntek. Ma is feldaraboltam egy Nagydobosít. Nem győzők róla áradozni, ez is tökéletesen jó, olyan, amilyennek lennie kell! Nagyon finom csemege. De másnap a legjobb, amikor már kihült. A Kert műhelyében micsoda műremek egy-egy emberi és növényi közös alkotás! Nem csoda, hogy Gulyás Imre barátom, az *Apáink a Donnál* – a magyar nép hősi halottainak végre igazságot szolgáltató hatalmas hősköltemény – írója is olyan költői magaslatokba emelte a levelében. „A nagydobosi sütőtök fenséges íze a nyelvemen: hogy is haragudhatnék így bárkire? Itthon húsleves és sült tök, ez a kitűnő csemege várt bennünket. Gergő fiam és a gyerekei, ahogy persze a menyem is már kétszer »tesztelték«. Egyszerre ugyanis csak egy tepsivel sütünk meg, tekintettel arra, hogy »több nap, mint kolbász«”. A minap Nagy Gyula szomszéd is dicsérte, és elújságolta, hogy Vida Lajos barátunknak 3 mázsa termett a Nagydobosiból, és mint okos, ügyes ember, aki feltalálja magát, helyből el tudta adni 25 000 forintért. Nem semmi! (Pestiesen.)

Otthon, az ebédi harmadik fogás, a sütőtök aprólékos elfogyasztása után, késő délután, igen jó hangulatban ülök le a „volt tanári” íróasztalomhoz. A szá-

mítógépemnél Kovács Szilvia levelét forgatva, a füzet, a naplóm (a „kalendáriumom”) fölött mélézgatok.

A föld, a Kert azé, aki megműveli! Annak hálás. Én egyszerre látom a Kertben a pusztulást és az újjáépülést, más szóval a Teremtés világát! Nagy igazság az, hogy a boldogságnak a forrása a kapcsolatokban keresendő. És az is, hogy azok a boldog emberek, akiknek van lelki társuk. Én még azt is hozzáteszem: az is igaz, hogy az élővilág adta csodák felismerése, meglátása, megteremtése, megtartása és az ember szolgálatába állítása is boldogság, még ha aprólékos és küzdelmes is. Ilyen például a Kertben a kertboldogság.

Kovács Szilvia alpolgármester okos asszony! Nagyon jól látja: a kertművelés „tudomány és szeretet” kérdése! „Mélységes földtisztelet, földszeretet, tudás, tapasztalat, szorgalom kell hozzá”, „az Önök élete, elhivatottsága a kerthez” – írja a 2017-ben Magyar Örökség díjas országos programjának értékelésében a kertművelőkhöz, kertbarátokhoz írott levelében. És megjegyzi továbbá: „közel tízezer új konyhakert jött létre országszerte az elmúlt évek során. Ez az igazi boldogság, és talán a legszebb eredménye »A legszebb konyhakertek« programnak, ezért dolgozunk évek óta!” Bizony mondom, 2012-ben a karcagi dr. Fazekas Sándor vidékfejlesztési miniszter tárcavezetése idején valamilyen formában mintha tényleg újjáéledt volna az egykori népi írók – például a Németh László (*A minőség forradalma*, 1940), Somogyi Imre (*Kertmagyarország felé*, 1942), Veres Péter (*A paraszti jövőendő*, 1948) – által képviselt Kert-Magyarország nemes eszménye! Én bizony így gondolom. Béke poraikra!

Csodálatos ez a meleg őszi: váltok témát, gondolatot és hangulatot. Micsoda színvarázs az erdő: ilyennek látom, ahogy majdnem naponta gurigázok ki mellette a Kertbe! Zöld, sárga, barna, arany és rozsdá ezerszeres változatban. A színek varázsa kétszer a legszebb az évben: tavasszal és ősszel. Szép ez: együtt élni, létezni a Kerttel, a növényekkel! Édeni, de nem idilli, mert olykor szigorú, „ridegen édeni” tud lenni! És lehet, hogy a klímaváltozással valóban csak két évszakunk lesz? Zord tél és „lángoló magyar nyár”? A meleg, száraz nyár és őszi és a hideg, vizes tél és tavasz? A télből rögtön a nyárba váltunk, mint ahogy az idén történt velünk? Az egész nyár legnagyobb kihívása, a Kertész, a Teremtés legnagyobb próbatétele az aszály leküzdése volt; és gyanítom, ez lesz ezután is az idők szava! A mezőgazdász szakemberek se tudnak mással kecsegtetni.

November 8., csütörtök. 10 órai kezdettel a karcagi városháza dísztermében Kovács Szilvia alpolgármester asszony, a mozgalom elindítója értékelte a 2018. évi helyi, karcagi versenyeredményeket. Amikor szemben álltam a népes közönséggel, egy pillanatra, bevallom, elérékenyültem. Ennyire tapsolnak nekem? Az I. helyezést elismerő oklevél mellé egy 5000 forintos vásárlási utalványt kaptam. Dobos László polgármester úr azt ígérte, egyszer majd megnézem a kertet. Nagyon kíváncsi vagyok rá. Állófogadás követte az ünnepséget. A Karcag Televízió riportot készített néhányunkkal. Miért jó ez a mozgalom? Miért jó a kertészkedés? Miért érdekes és élvezetes és tanulságos? Miért? Miért? Miért?

November 11., vasárnap. Halász Bandi telefonált, hogy emberek, ma lesz a szántás. A Kertben kiszelleltem a virágmagvakat (a bársonyvirágot és a le-
gényrózsát), hogy tudjak belőle adni Julinak, Nagy Gyulának, Vida Lajosnak és
Kozák Istvánnak. Kozák el is felejtette, de én nem, hogy sárga málnát ígértem
neki. Kivettem egy szép nagy tövet. Magunknak pedig hazahoztam a 2015-ben
elültetett parasztkertmagból kinőtt csemetét. A kissé kesernyés íze miatt a fe-
leségem kedvence. A számoza szétpalántálásáról szó sem lehetett ezen a betyár
kemény földön. Jövő tavaszra maradt. A kutat téliesítettem: bevitettem a bódéba
a vízhúzó, a kapanyéllal kinyomtam a csőből a vizet, és a fekete műanyaghor-
dóval befedtem az egész kutat. Szedtem egy nagy zacskó kaprot, még mielőtt
leszántják. Márton meghozta a fagyot, nagy dér lett az éjjel. Csak ősz van már!
(Szép ez az ősz, de úgy is mondhatnám, hogy rettenetes! Mert víztelen. Vajon
milyen váratlanságokat hoz még a klímaváltozás?) Nekünk Tőkés Jóska szokott
szántani. Most már nincs mit várni. Száraz a föld, kegyetlenül nehéz, még trak-
torral is, a szántás, hatalmas darabokat szaggat fel a kettős eke. De mégis csak
jobb az őszi szántás, mint a tavaszi, ezért Bandi úgy döntött, hogy nem várunk
tovább. Igaza is van. Most egy kicsivel feljebb ment a szántás ára a tavalyihoz
képest. Tavaly 2500 volt, most 2700 az enyém. A 600 négyzetméterre. Érthető.
Tőkés Jóska itt akarta hagyni, de csak a szája járt, csak riogatott bennünket,
hogy kórusban marasztaljuk, mert különben jó ember, rendes ember, Bandinak
minden kérését teljesíti. Másoknak a szántóit nem is vállalták, ki se álltak, mert
könnyen szétszaggatja ez a beton föld az ekét. Várják az esőt. Bandinak szeré-
nyen elárultam, hogy országos díjazott lettem. Ne mondja, hogy beképzelt,
nagyképű vagyok. Nem dicsekvésből teszem, csak, hogy ne mástól tudd már
meg, ha itt vagyok én is, és megmondhatom. Gratulált, tudta. Itt mi, a kertbará-
tok, kezdettől fogva tudjuk mindannyian, hogy nagyon szép szokott lenni a ker-
ted, és azt is, hogy tavalyelőtt te nem akartad, hogy az országosra jelöljenek.

Tehát felszántattunk. Na, most már tavaszig el van vetve a gondja a Kertnek!
Jöhet a kemény, hideg, zord tél! Hogy mondja Ady *A grófi szériún* (1907) című
versében? „Ne félj, a tél meg fog gyötörni, Mint máskor, hogyha akar.” Ez van
– mondhatjuk majd mindannyian pestiesen.